

Нарын облусу
Кочкор району
Аблес уулу Алайдар атындагы орто мектеби

9 - класс
Ачык сабак

Касым Тыныстановдун
“Кышкы түндө”
ырына адабий талдоо

Мугалим: Өмүрсакова Света

2022-2023-окуу жылы

Сабактын тиби: билим жана билгичтиктерди өркүндөтүү

Сабактын методу: интерактивдүү окутуунун методдору

Сабактын формасы: аңгемелешүү, таймаш, чакан топ менен иштөө.

Сабак аралык байланыш: кыргыз адабияты, тарых, музыка, дене тарбия

Сабактын жабдылышы: слайд, баалоо баракчалары, окуу куралы, түстүү сүрөттөр, таркатмалар, быйтыкчалар

Комплекстент-к	Сабактын максаты	Көрсөткүчтөр
Маселматтык	<p>Билим берүүчүлүк: Окуучулар Касым Тыныстановдун “Кышкы түндө” чыгармасы менен таанышышат, ырдын маани-мазмунун чечмелешет, топтук иш көрсөтүү аркылуу алган билимдерин жалпылап, жыйынтыкташат.</p>	<p>Алган билимдерин кайталап, жалпылап жана бышыктай алса, ырдын маани-мазмунун чечмелешсе;</p>
Социалдык коммуникациялык	<p>Өнүктүрүүчүлүк: Окуучулар чыгарманын сюжетин окуу аркылуу эстеп калуу жөндөмүн, суроолорго так, туура жооп берүү аркылуу ой жүгүртүүсүн жана топто иш көрсөтүү аркылуу өз оюн ортого салуу жана чыгармага абадий талдоо жүргүзүү жөндөмүн өнүктүрүшөт. Кыргыз адабият сабагына кызыгуусу артат.</p>	<p>Жөндөмдөрүн өстүрүү менен бирге, поэзияны талдай билсе;</p>

Өз алдынча уюштуруу жана маселелерди чечүү	<p>Тарбия берүүчүлүк:</p> <p>Касым Тыныстановдун ырлары, дегеле чыгармачылыгы жана өмүрү жаштар үчүн үлгү экенине ынанышат. Тарбиялык маанисин аныкташат.</p>	<p>Тыныстановдун ырлары, дегеле чыгармачылыгы жана өмүрү үлгү катары көрүшсө, тарбиялык маанисин түшүнүшсө.</p>
--	--	---

Сабактын жүрүшү:

1. Уюштуруу / жазымдуу маанай (5 мүнөт)

Мугалим: Саламатсыздарбы! Алгач сабактын башында сиздердин бүгүнкү маанайыңыздарды байкайын.

Маанайыбыз жакшыбы? Эгер маанай жакшы болсо, андан бетер сонун кылабыз! Байкап атсаңыздар керек, акыркы учурларда жаштар арасында челендж, тик-ток тартуу өзгөчө популярдуулукка ээ болуп жаткан убагы. Демек, биз дагы эден калбай бир байкап көрөлү. Алгач азыр экранда жагымдуу музыканын коштоосунда бийлеген кыздарды көрөбүз, кыймылдарын эстеп калууга аракет кылабыз. Экинчисинде экранды карап, кыздар менен кошо, мени менен кошо кыймылдап, бийлеп, тырышып калган денебизди жибитебиз.

- ✓ Окуучулар мугалим менен саламдашышат. Музыканын коштоосунда бийлешет да, маанайлары көтөрүлө түшөт.

Tik Tok

Мугалим: Азаматсыңар, балдар! Абдан сонун бийлейт экенсиңер!

- ✓ Сабактын алтын эрежеси тууралуу эскертүү (2 мүнөт)
- ✓ Топторго бөлүү (3 мүнөт)
- ✓ Мугалим сабакта быйтыкчалардын жардамы менен 2 топко бөлөт. Эки башка быйтыкчаларды тандаган окуучулар өз-өзүнчө бөлүнүп олтурушат.

- ✓ Сабактын жүрүшүндө окуучуларды баалоо максатында К.Тыныстановдун элеси түшүрүлгөн 10 сомдук акча бирдиги берилет. Окуучулар аны кутучага чогултуп, соңунда эң көп акча топтогон тайпа жеңишке ээ болот.

2. Өтүлгөндөрдү кайталоо (5 мүнөт)

Окуучулар доскада илинген флаип-чарттардагы маалымат талаасын толтурушат. Ар бир туура жооп үчүн 10 сомдон акча топтошот.

1. К.Тыныстанов качан жана кайсы жерде туулган?	
2. Касым Тыныстановдун кайсы ырында заңгыраган тоолордон бүткөн ата журттун булуттан жоодук салынган, алыста жүргөн уулун сагынып, күн сайын моюн созуп жол караган, ак чач эненин элесин тартат?	
3. Ким 1919-1924-жылдары Ташкендеги казак-кыргыз агартуу институтунда окуган?	
4. “Касым ырлар жыйнагы” качан жана кайсы басмаканада басылган?	
5. “Касым ырлар жыйнагында” канча казакча ыры кирген?	
6. “Касым ырлар жыйнагындагы” эң көлөмдүү поэма?	
7. Касым Тыныстановго ак жеринен “Эл душманы” деген атты кайсы катаал мезгил койгон?	

3. Жаңы теманы өтүү (10 мүнөт)

Мугалам: Сабагыбыздын максаты К.Тыныстановдун бизге тааныш болбогон “Кышкы түндө” деген ыры менен таанышабыз. Анын маани-мазмунун ачабыз. Ырга адабий таалдоо жүргүзүү жөндөмүбүздү өнүктүрөбүз жана ошондой эле Касым Тыныстановдун өрнөктүү өмүрүн үлгү тутубуз.

- ✓ Мугалим жаңы тема менен окуучуларды тааныштырат. Сабактын темасы жана максаттары экрандан көрсөтүлүп турат.
- ✓ **Аудио уктуруу:** Алгач окуучулар ырды видео аркылуу музыканын коштоосунда көркөм окулган вариантын кулагы менен угат.
- ✓ Андан соң экрандан ырдын текстти чыгып, окуучулар көзү менен көрөт.

Мугалим: Акындын ырын кулагыбыз менен уктук, өз көзүбүз менен көрдүк. Бирок, байыркы кытай ойчулу жана философу Конфуцийдин мындай бир сонун учкул кеби бар. “Уктум – унуттум, көрдүм – эстедим, жасадым – үйрөндүм” – дейт. Андыктан ырды толук сиңирүү үчүн эми өзүбүз көркөм окуй кетели.

- ✓ Эми окуучулар тайпадан бир адамды өз ара тандап ырды өздөрү көркөм окуп беришет. Ырды окуу жөндөмдүүлүгүнө карап, мугалим аларды баалайт.
- ✓ Ырдын маани-мазмунун түшүндүрөт. Мугалим окуучулар менен биргеликте ырга адабий талдоо жүргүзөт.

4. Сабакты бышыктоо (20 мүнөт)

Сабакты бышыктоо жана ырды терең түшүнүү максатында мугалим топторго суроолорду жана тапшырмаларды берет.

Мугалим: Биринчи караганда, 1-куплетте ыр жаратылыш, тагыраагы кышты сүрөттөгөн пейзаждык жанрдагы ырдай көрүнөт. Бирок андан кийин 2-куплетте акын коюу түндө кыздын ак жибектей үн менен ырдап жаткан элесин тартат. *Демек, эмне биринчи орунда турат? Акын пейзажды сүрөттөөнү көздөгөнбү? Же адамды, анын психологиялык ал-абалынбы?*

1-тапшырма:

«Кышкы түндө» кандай чыгарма? Кайсы текке кирет?

Жооп: Лирикалык чыгарма

2-тапшырма:

Ырдын маани-мазмуну кандай?

Жооп: Ырда дайын-дареги ачык айтылбаган бир кыздын кандайдыр бир кайгысын айтып берүү демилгеси бар. Бирок ал кайгысынын өтүү процесси, маани-маңызы, себептери табышмактуу бойдон калды. Баамга даана илингени ушул ырдын аты жок каарманы бир үйдө, чырак жарыгында кыңылдап обон салып отурат. Анын «кээде ыйлап, кээде жандан аша кечип, зарлаганын» комуздун кейшштүү күүлөрү коштойт. А тышта кычыраган кыш.

Муңдуу күү менен кыш - персонажды ар түрдүү жагынан толуктап, тереңдетип турган **ЖАРДАМЧЫ КОМПОНЕНТТЕР**. Мында жаш акын кыздын психологиялык абалын муңдуу күү жана табият кубулуштары аркылуу экилентип туюндурдуу ниетин көздөгөн сыяктанат.

3-тапшырма:

Силлабикалык ыр түзүлүшү? Окуучуларга ырдын куплеттери жазылган карточкалар таратылат. Алар муундарын санап жазышат.

Чыкылдап, темир аяз түндү бийлеп, (11муун)
Так куруп, атар таңга каршы сүйлөп. (11)
Бук кылат, ич бышырат, отко салат, (11)
Бир эсе тынч жүрөктү мыкчып сүйрөп. (11)

Шам жанат жалкоолонуп бүлбүлдөгөн, (11)
Түшүрүп начар шоола үлбүрөгөн, (11)
Кыз ырдайт кубуджутуп ачуу, таттуу, (11)
Үн менен ак жибектей үлпүлдөгөн. (11)

Айткан ыр түпкү сырын жүрөгүнүн, (11)
Көрсөтөт неде экенин тилегинин. (12)
Кээде ыйлап, кээде жандан аша кечип, (12)
Зарданып кээде эркиндик тилегинин. (12)

Чарчаңкы чалган комуз толкунданып, (11)
Бир төмөн, бир жогору күүлөр чалып. (11)
Бир какшал, бирде таңшып, кээде так-так, (11)
Эмизип, энем айткан үнгө салып. (11)

Тууган күү каргылдантып саймалуу үнүн, (12)
Өрөпкүп, токтото албай муун-жүүнүн. (11)
Сыр төгөт жара жапкан көкүрөгүнөн, (12)
Тамшанып сагынганын өткөн күнүн... (11)

Кыз, комуз зардал айткан үнүн угуп, (11)
Элирип, эт жүрөгүм катуу булкуп, (11)
Секирет найза тийип, туз куйгандай, (11)
Кабынан чыгуучудай үзүп, жулкуп...(11)

4-тапшырма:

Бирдын көркөмдүүлүгүн арттыруучу сөз каражаттарын табуу.

Чыкыдап, **темир аяз түндү бийлеп**, (өтмө мааниде, бийлөө-башкаруу)

Так куруп, атар таңга каршы сүйлөп.
Бук кылат, ич бышырат, отко салат,
Бир эсе тынч **жүрөктү мыкчып сүйрөп**.

Шам жанат жалкоолонуп бүлбүлдөгөн,
Түшүрүп начар шоола үлбүрөгөн,
Кыз ырдайт кубулжутуп **ачуу, таттуу**, (антоним)
Үн менен **ак жибектей** үлпүлдөгөн. (салыштыруу)

Айткан ыр түпкү сырын жүрөгүнүн,
Көрсөтөт неде экенин тилегинин.
Кээде ыйлап, кээде жандан аша кечип,
Зарданып кээде эркиндик тилегинин.

Чарчаңкы чалган комуз толкунданып,
Бир **төмөн**, бир **жогору** күүлөр чалып. (антоним)